

is zegt over
plaats blijft
n de groote
reconstruc-
dat zich heeft
etie van dit

at voor hen,
ij de dingen,
zij roepen:
(22¹), het
redergeboorte
te geven met
ng niet alle
rediking van
an zijn men-
le systemati-
n, tegen die
le raadsplan,
hooger leven,
e tot Babylo-
lar ruïneering
eid van den
van praed-
God, die zijn
groote lijnen
tot wie de

ekenis. Troel-
disme verwe-
t als „agent
i deze klacht
man, om te
turnoodwen-
n den menschen
onafwendbare
oet dan niet
rikkelijk sys-
g suggereeren
dat wij, men-
agenten tegen-
chten, die de
nnatie?

vorm gesteld
het antwoord
men, het ge-
od vermoordt
men hem op,
an de wereld,
le, voor inter-
ening en ver-
is zijn eenige
t zijn God niet
dan tegenover
ng? Wat in de
rde gebonden!
o legt men het
rachteelsoheid,
oor, met welke
ks-universiteit
id rustig: „dat
in de wisseling
het lot, godde-
te aanvaarden
oordeligheds-
wereld bleef,
het gebied der
vormen scheen
een hoogmoed,
als elementair
taal idealisme
Christus zegt:
is“, dan weet
aruit niets an-
armzalige: „Wat
luide Christus
vragen“. Ten-
daagsche volks-
Charron en de
generlei belang
kortstondig en
oovigen konden
oosheid der we-
traf, waarlegen

alvinisme voor-
oeschikking
ien zou dan ook
te juist bij uit-
tematische boek
Bijbel besluit
et verschijnsel,
en, dat n.l. het
aent tegenover
te doen van alle
darheid, ook in
oomsche ide-
theorie — toont
als hij, in orga-
eigen loon ver-
zo den arbeids-
wustheid. Maar

Calvin daartegenover heeft naar voren geschoven
de volstrekte souvereiniteit van God. Bij ZIJN God
kan men niets verdienen, niets ook veranderen in
zijn voorgenomen plan. Niet met Hem meewerken,
alleen onder Hem zwoegen, kan de mensch. En
zoo blijft noodzakelijkerwijs de sociale arbeid van
den Calvinist, den praedestinatie-mensch, altijd van
den kleinen stijl. Wel heeft het Calvinisme men-
schen gekweekt, die met alle macht zich gaven
aan het maatschappelijke leven: doch eigenlijk was
dit sociale streven het kleinste, wat zich denken
laat. Voor den Calvinist toch is het geloof aan de
zaliging van het eigen leven bij God nooit aan den
twijfel onttrokken; en daarom is zijn dagelijk-
sche moeite voor het stoffelijke leven niets anders
dan een zichzelf bedwelmen; om zich over de
vragen, de martelende vragen, van de eeuwigheid,
heen te werken, gaat hij zich vermoeien met de
dingen van den tijd. Maar daarmee is het benepene,
het beperkte van zijn maatschappelijk werk dan ook
in zijn zelfzuchtige naaktheid tentoongesteld. Wie
op den tijd zich werpt, alleen maar om de kwelling
van de eeuwigheid zich van het lijf te houden,
die heeft voor de groote wereldverwachting en
voor de kruisvaart ter vernieuwing der wereld wei-
nig of niets te geven. Cultuurhaat, wereldverach-
ting, wantrouwen in den medemens en veel meer
andere factoren hebben den Calvinist wel tot bour-
geois, maar niet tot wereldveroveraar en wereld-
genezer kunnen vormen¹⁾. Werktuigen Gods
te zijn²⁾, dat besef heeft Calvin en de zijnen
afgestompt en schuw-hooghartig doen staan tegen-
over elke poging tot reformatie, die het aangezicht
der aarde zou willen vernieuwen.

Nog eens, hier is het de plaats niet om de on-
waarachtigheid van deze doemvonnissen over het
Calvinisme ten toon te stellen. Het is niet waar,
dat Calvin's praedestinatie-geloof den mensch tot
werktuig gesteld heeft onder God. Een werktuig
is dood, maar een mede-arbeider leeft en werkt
organisch. Welnu: „Gods mede-arbeiders te zijn,
dat thema is Calvin in de ziel gezonken; en zijn
praedestinatie-geloof heeft hem niet belemmerd, wel
geholpen in de uitwerking van dit thema. Zoo
aanvaardt juist de calvinistische levensbeschou-
wing een levenstaak, waarbij de hoogste spanning
der ziel ontwaakt in het besef, dat er een roeping
ligt tegenover heel den kosmos op dien mensch,
die den kosmos om zijnenwil hoort zuchten, en die
Gods stem hoort roepen, dat hij zal ingaan tot
Gods sabbath: want Gods sabbath breekt pas aan,
als de kosmos vernieuwd, het heelal tot weder-
geboorte gekomen is. De psalm, die begint met
de belijdenis, dat onze wereldopbouw vruchteloos
is, als God niet zelf in den bouw de eerste is, eindigt
met het krijgshaftige beeld van den man, die
zijn pijlkoker vult, die zijn zonen de wapenrusting
aantrekt tot verovering der wereld voor zijn
en hun God. (Ps. 127; vgl. 1 Cor. 3^e, Hebr. 4de, 11^e).

En als zoo heel de bijbel door op talloze plaatsen
de wilsdaad van den mensch juist geprik-
keld wordt door de prediking, dat God werkt,
zoowel ons willen als ons werken (Phil. 2), dan
komt ook het laatste bijbelboek deze dogmatische
gedachte uitwerken in apokalyptischen zin.

Zeker, dit laatste boek heeft een wereldpro-
gram zijn lezers voorgelegd.

Het is ongetwijfeld eschatologisch: kom Heere
Jezus, kom haastig (22¹). Maar het heeft ook de
zekerheid, dat de dag van vandaag zwanger is
van de groote toekomst: Jezus zegt niet: ik
zal komen, in een punt des tijds, maar ik kom,
actueel, elk oogenblik (22²⁰).

De Openbaring, o zeker, predikt een toekomst,
die zich eenmaal zal ontdekken als volkomen ge-
trouwde afspiegeling van Gods besluit: het oordeel
zal worden gesproken naar hetgeen „in de boeken
geschreven is“ (20¹², 13). Maar evenwijdig daarmee
loopt de andere lijn: het zal over de menschen
komen naar hun werken (20¹³).

Het is waar: de Apocalyps schijnt fatalistisch;
vooral in het vreeselijke woord, waarin de ver-
scherping der antithese tusschen goed en kwaad,
tusschen rechtvaardig en onrechtvaardig, als on-
ontwikkeld wordt overgegeven aan lijdzame zie-
len (22¹). Maar schijn bedriegt: de vermaningen
zijn telkens uitgegaan tot het kleine hoopje ad-
ventskinderen, om niet te neigen naar het graf,
ook al was het voor hun oogen reeds gegraven,
maar om te doen de eerste werken 2); er zit
toch wel jeugd in dat woord; hier is geen moraal,
die, wat toch verloren is, men ook maar prijsgeeft,
doch die het stuur weer ombuigt in den rechten
stand, zelfs als het lek in het schip geslagen is...
wees wakende, en versterk het overige, dat ster-
ven zou... (3^e).

Zeker, dit boek der ontknooping laat ons zien,
dat van volkerenvrede niet te droomen valt. Maar
het wil geen christendom, dat wegschuilt en zich
uit de gevloekte wereld terugtrekt: van den vrede
en de gerechtigheid moet het wederom profeteeren
voor³⁾ vele volken, natien, talen, tongen; de pro-

fetie heeft dus een universeele wereldroeping; en
haar arbeid zal het „boekje“, dat van het groote
boek een onderdeel, het laatste hoofdstuk vormt,
zijn uitwerking moeten geven in de historie. Wer-
kelijk, hier heeft de christelijke profetie in dagen
van wereldcrisis een andere taak gekregen, dan
het strooien van tractaatjes uit een vliegmachine
op een zomeravond.

En waar zou het einde zijn, als we alles wilden
noemen? Gods getuigen kunnen en mogen aan wat
God spreekt, niets toevoegen en ook niets eraf
nemen, want de inhoud der profetie zal van Gods-
wege onveranderlijk zijn tot den jongsten dag. Toch
moeten zij hun getuigenis „volenden“, er uit halen,
wat er in zit, van hun eigen gezichtspunt uit (22¹⁸,
11²). — Het voorhof van den tempel is aan
de heidenen gegeven (11²); maar de profetie keert
zich toch tegen hen (10¹) en laat niet over aan de
verdoemenis, wat ten doode schijnt opgeschreven
(11²). — Er is een rusten in Gods wil, zoo vaak
uit zijn volvoering Gods majesteit schittert: een
halleluja-roepen als zijn oordeelen zijn gekomen
(19¹); maar zoolang het gericht niet voltrokken
is, komt niet het halleluja-geroep, doch de be-
kleeding met een zak (11²), een treurgewaad, waar-
mee de getuigen niet alleen protesteeren tegen
den geest der eeuw, maar ook appelleren
op haar conscientie. — De meetroede van Gods
volstrekte welbehagen, dat in cijfers vastlegt het
onontkoombare wereldlot (11¹), loopt parallel met
het zwaard des Woords, waarmee Christus' getuigen
optreden voor het front der wereld; en als zij
vallen, dan liggen ze op de straat, eigenlijk staat
er: de breede straat der groote stad; zoo be-
wijst de plek, waar ze gevallen zijn, dat hun strijd
tot het laatste moment toe gezocht heeft het centrum
van het wereldleven en niet de achteraf-positie
(11²). — De wegen der zonde zijn onnaspeurlijk,
ze zijn verborgen (17²) en veel is verzegeld in
de historie (10⁴), maar toch moet wie verstand
heeft, rekenen en de tekenen der tijden onder-
zoeken (13¹). — De antithese zal vanzelf zich
toespitsen (22¹), maar de gemeente moet actief
haar ook tot openbaring brengen (18¹). — Wie
verzegeld is door God, wordt niet beschadigd (9⁴),
maar welzelig is hij, die gedurig vrees, en die
ervaart, dat Gods boek zoet in den mond, maar
bitter in den buik is, dat dus de totaliteit van Gods
werk zoet, maar de bijzonderheden van den weg
ter wereldverlossing bitter zijn (10⁴, 10¹⁰). — Uit
de ure der verzoeking zal de Christus de zijnen
verlossen (3¹⁰); maar terwijl de vrienden van Babel
als de vrouw van Lot hunkerend van verre staan,
daar zijn zij, aler Babel verging, uit haar gegaan,
als Lot (18¹), bang als ze waren, hun kleederen
te bevelen (3e, 16¹⁵). — Hun lijdzamheid in
het ondergaan van wat ook hun opgelegd is, is
groot, maar hun activiteit, hun werken, worden
in één adem daarmee genoemd (1e, 2e, 10e, 3¹⁰, 13¹⁰,
14¹²). — De menschen bekeeren zich niet, maar
elke daarna volgende prediking bedoelt toch ze
tot bekeering te wekken (9¹⁰, 16¹, 16², 11), want het
oordeel is steeds weer voorbereidend. De
ruïne, de ontreddeering wordt een feit, doch tusschen
haar en het eindoordeel blijft nog een weg, een
afstand, openliggen, al is die dan ook kort. Zelf-
bezuiniging, bekeering wordt nog mogelijk gelaten.
De zichtbare ruïneering van wat de cultuur
in schoone lijnen opgetrokken heeft (18²) komt nog
vóór de eindbeslissing (18¹, 2^e, 13¹, 21) en roept
dus nog tot de wereld: bekeer u en leef! Er zal
geen tijd tot omkeer meer zijn (10¹) en alles moet
haast geschieden (1^e); maar uit elk zevental ont-
wikkelt zich toch weer een ander zevental: uit
de zegelen de hazzinen, uit de hazzinen de fiolen,
uit de fiolen de gerichtsacte in onderscheiden be-
drijven.

* * *

Zoo is alles eschatologisch in dit boek, maar
ook alles actueel. Het is alles vol van den raad
van God, maar wie het leven in Hem vindt, werkt
aan de wereld, die van God nog niet verstooten
is; zoo lang het voor hem dat is. Het Boek der
Openbaring is de wraak Gods over alle Jona-ge-
zindheid: Ninivé zal niet leven; maar wie het de
gramschap van God aanzegt, moet er voor werken,
er voor bidden. De geschiedenis is van God; elke
dag heeft genoeg aan zijn eigen kwaad, maar ook
genoeg aan Gods genade, die haar drager geen
quietief biedt in stormgetij, of het motief komt
er in mee.

Niet het christendom, dat aan dit boek getrouw
blijft, zal ophouden een zuurdeeg te zijn. Juist de
belijdenis van den soeverainen God, waarmee de
bijbel zich besluit, prikkelt tot krachtigen arbeid,
ook voor het wereldleven.

Ons geslacht moge weten, wat het doet, wan-
neer het dit boek van Johannes op zij werpt. „Pre-
dikt het Evangelie — van Arbeid, Strijd en Klasse-
haat — aan alle creaturen“, zoo roept het ons toe⁴⁾.
Maar boven dit alles zit Hij, die ook in dit oor-
deelsboek uitgaat, om het evangelie van geloof,
hoop en liefde, van Vader, Zoon en Geest, van
rechtvaardigmaking, heiligmaking en heerlijkmaking
aan alle creaturen te prediken.

En wie dit boek ondergaat, wordt er door bevrijd.

¹⁾ G. Mannoury, Wijsnat. Filosofie en Socialisme. P. Noord-
hoff, Groningen. 1924.

Zijn toekomstverwachting is somber, maar zijn
arbeid blijft jong, zijn program wordt nooit afge-
werkt, en toch zal hij straks overgaan tot de ontdek-
king, dat zich alle ding harmonisch heeft geschikt
aan de voeten van dien God, die door stormen
heen zich het zevental der volkomenheid telt,
toidat de eeuwige sabbath licht, die den „eersten“
dag der opstanding opvoert in eeuwige jeugdver-
blijding.

En tegenover een onrustig geslacht, dat nooit
antwoord krijgt op de onzekere vraag⁵⁾, of Karma
misschien een nieuwe bladzijde opslaat in de ge-
schiedenis (maar wat bij Karma nieuw is, is toch
weer het oude) staat de blijdschap van het morgen-
kind, dat zijn Vader wacht, die hem een nieuwe
stad bereidt door donkere dagen heen, dagen, waar-
van toch altijd weer het avondlied in vertrouwen
zal zijn, dat Gods goedertierenheden elken morgen
nieuw zijn.

Die ooren heeft om te hooren, die hoore.

K. S.

⁵⁾ Dr F. Oasendowski, Dieren, Menschen en Goden. Den Haag.
Leopolda Uitg. Mij bl. 214.

WIJSBEGEERTE.

Ondanks gevaren toch noodzakelijk.

III (Slot.)

Ons Gereformeerde volk is in menigerlei op-
zicht anders dan de massa. De massa leeft opper-
vlakkig. Maar onze menschen zijn door heel hun
opvoeding, door hun kerkelijk leven, door het cate-
chetisch onderwijs, door hetgeen ze op de jeugd-
verenigingen meemaakten, door allerlei, dat an-
deren niet zoo kennen, er aan gewoon geworden,
om over de dingen na te denken. Speciaal om
den samenhang der dingen na te speuren en om
te zoeken naar het oorzakelijk en het doelmatig
verband der dingen. Causaliteit en teleologie mogen
woorden zijn, die zij niet zoo onmiddellijk begrip-
pen, de zaak waar het om gaat kennen onze men-
schen wel degelijk.

Bovendien zijn zij er aan gewoon geworden, om
kleinere dingen tot algemeene principia te her-
leiden. De leuze heeft voor hen meestal maar
matige bekoring en weinig invloed. En dat een
beweging als het socialisme op onze Nederlandsche
Gereformeerden zoo weinig indruk maakte, zoo wei-
nigen althans van hen meesleepte, is vooral daaraan
te danken, dat onze menschen beter dan die van
één andere richting wisten en verstonen, dat ach-
ter de socialistische propaganda een levensbeschou-
wing staat, die de hunne vijandig is.

En hun grondbeginselen houden onze menschen
vast.

Vandaar dan ook, dat elke reformatische actie
moet beginnen met op die grondbeginselen te
bouwen. Anders zal ze geen invloed oefenen.

Dat heeft b.v. de moderne Prof. Scholten
met zijn „Leer der Herv. Kerk“ heel goed begrepen.
Ook al mislukte zijn poging indertijd. En door
zich schijnbaar bij die grondbeginselen aan te slui-
ten kon de Groningerichting in de eerste helft
der vorige eeuw zooveel invloed winnen. Schoon
de afgescheidenen het bewijs leverden, dat er velen
waren, die ook zelfs hier schijn van wezen wisten
te onderkennen. Zij, met vele anderen.

Waar nu evenwel het zoeken naar den eersten
aanleg der dingen, het naspeuren van de grond-
principiën van een richting, onze menschen als in
het bloed zit, daar kan het niet anders, of zij
zijn dankbaar, wanneer zij, bij het pogen om de
hedendaagsche stroomingen te zien in wijsgeerig
licht, hulp ontvangen.

Neen, dan denken ze niet, dat ze wijsgeeren zijn.

Dr Kuyper heeft zeer vele wijsgeerige gedachten
populair gemaakt.

Ook Dr Bavinek met hem en na hem.

Maar nimmer kon ons volk beschuldigd worden,
dat het bij het ontvangen van een ruimeren blik
over de dingen, te groot werd, en dat het zichzelf
ontgroeide. Men was dankbaar voor hetgeen men
hooren kreeg. En juist eerst dan, wanneer men
wist, welk een gevaar er achter een schijnbaar
onschuldige verschijning school, was men in zijn
kamp tegen datgene wat bestreden moest worden,
vol ijver en vol vuur, en... vol trouw.

En misschien is men in onze dagen wel daarom
zoozeer onverschillig voor onderscheiden zaken,
wijl men niet ziet, om welke groote vragen het
gaat.

Maar zal men dat leeren verstaan, dan is het
zeer beslist noodig, dat er voor onze menschen,
die zoo gaarne willen meeleven, een mogelijkheid
is, om zich, naar de mate van hun bevattings-
op de hoogte te stellen van de groote vragen, dus
speciaal van de wijsgeerige problemen, waarom
het gaat.

Achter allerlei verschijnsel toch ligt in onzen
tijd een wijsgeerige strooming.

Ook achter de richtingen, die zich binnen de
grenzen van het gereformeerde leven kunnen uit-
spreken, staat een bepaalde wijsgeerige beschou-
wing.

En het is noodig, dat onze menschen daarvan
iets weten.

1) Max Scheler, Vom Unsturz der Werte, Leipzig, Der
neue Geist-Verlag, 1919, 2e Band, S. 314—317.
2) Max Scheler, Der Formalismus in der Ethik und die
materiale Wertethik, 2e Auflage, Halle a. d. S. Max
Niemeyer, 1921, S. 57.
3) Ook te vertalen „met betrekking tot“. Vgl. 10¹, 2, 4.
4) Conflicten in de
M. 15, 16. Merk-
waardig wel in een
beweging den persoon
het.